

MUSEO ETNOLÓGICO DE NONASPE / MUSEU ETNOLÒGIC DE NONASP

"Lo museu parla"

El patrimonio cultural lingüístico aragonés en el Bajo Aragón-Caspe. Memoria oral, año 2016

El patrimoni cultural lingüístic aragonés en el Baix Aragó-Casp. Memòria oral, any 2016

Organiza: Amics de Nonasp

Colabora: Gobierno de Aragón e Institut Ramon Muntaner

ENTREVISTA A GONZALO ANDREU ALBIAC

DATA I LLOC DE NAIXEMENT: 1937, Nonasp

DATA I LLOC DE L'ENTREVISTA: 15/08/2014, al Museu Etnològic de Nonasp, apartat de la fusteria

ENTREVISTADORA: Pepa Nogués

DURADA TOTAL: 57'29''

SUPORT: VÍDEO

FORMAT: MP4

...

P: Quin any va nèixer?

R: Fa molts anys! L'any 37, a Nonasp.

P: Sons pares eren de Nonasp.

R: Los dos.

P: Vostè quin ofici ha tingut?

R: Dels 14 anys, eixir d'estudi i ficar-me a treballar. Quan vaig plegar d'estudi ja em vam ficar a treballar a deprendre l'ofici i hasta ara.

P: El seu pare com se dia?

R: Antonio.

P: Ere de Nonasp?

R: Sí, minero.

P: I la seua mare?

R: Pilar

P: I ere nascuda a Nonasp?

R: Los dos.

P: L'ofici de la seua mare?

R: De casa, pagesa.

P: Los iaies de vostè? Per exemple los pares de son pare?

R: Tots eren d'aquí del poble.

P: I eren?

R: Pagesos

P: I els de sa mare?

R: També, també.

P: Deie vostè que va plegar d'estudi i va començar a treballar. Per què va triar este ofici?

R: Perquè després o agarraes un ofici o havies d'anar al camp i a mi el camp no m'ha agradat mai.

P: La primera feina que va fer? El primer treball?

R: Pues lijar mobles

P: És a dir que vostè comença aprenent de fuster. Li agradava o coneixia algú?

R: M'ha agradat tota la vida.

P: I com és que li agradava? No li ve de família?

R: De família no, però és que ho havies d'aprendre un ofici o després ja t'havies d'anar al camp o de minero..

P: I on va anar? Com va buscar com aprendre?

R: Aquí hi havia un taller [a Nonasp] que es dedicava al moble.

P: I com es deia?

R: Àngel Albiach. I los xavals que volien ho arplegave ell i els ensenyave l'ofici.

P: Era un taller que feien mobles.

R: Sí, sol mobles.

P: I amb quina fusta treballaven?

R: De molta qualitat, en tota classe de fusta. En realidad, allí el que tenie ganas deprenia l'ofici però bé.

P: Així que va ser un bon mestre?

R: Sí, jo estic molt content d'ells i avui en dia és lo que farie falta, perquè això que entres a un puesto i lo primer que et pregunten és quant he de guanyar...no...

P: I quin trate tenien?

R: Extraordinari.

P: Vull dir quin intercanvi feien per ensenyar-li? Vostè no cobrava res?

R: 20 duros a la setmana me donaven.

P: Un sou baixet però a canvi...

R: Ara, una cosa sí que li he de dir: la seguretat social al dia següent d'engantjar ja la pagaven. A l'hora de cobrar la jubilació jo no he tingut mai cap problema. (...) L'home aquell se portave de maravilla. Lo que tenie ganas d'aprendre, n'aprenie. Además després de plegar, anave a cobrar factures pel poble però mira, tots tenien ganas d'entrar, però no entraven tots los que volien.

P: Tenia molts aprenents.

R: Sí. I no solament t'ensenyave l'ofici, t'ensenyave a vernissar... a tot.

P: Quants anys hi va estar?

R: Vaig començar als 14 hasta els 28.

P: I tot este temps va estar aprenent o va anar pujant?

R: No, ell te pujave de categoria i de sou.

P: I este senyor l'ofici de qui l'havia après?

R: No ho sé, perquè era un senyor gran... Tenia un nebot i també l'ensenyave igual.

P: No tenia fills?

R: No, tenia un nebot afillat, però ell se portave bé (amb tots). Ell si tu et portaves bé, ell se portave bé. Inclús, jo vaig estar a la mili i el sou que guanyava me'l va enviar a la mili.

P: Però si vostè no treballava allí aleshores?

R: No, però ell m'enviava el sou igual. No volia que ningú marxés d'allí perquè al fer-se vell. És que avui en dia no hi ha amos ni res (vol dir com abans). (... 18 mesos va estar a la mili)

P: M'ha dit que feien fusta de tota classe. La fusta que utilitzaven com l'aconseguien? La compraven?

R: La portaven d'almacens. Este senyor tenie per costum de tenir sempre fusta de molta categoria, sempre tenie un remanent tremendo.

P: I fusta de per la vora no en n'aprofitaven...

R: De la vora compràvem xops per fer armadures per a armaris, de xops del terme. (...)

[8:35]

P: Treballaven en xops, oliver?

R: L'oliver això hai set jo després. Noé, ciré, pi, haya o faig...

P: I quins productes feien?

R: Pues tota classe de mobles, des de minjadors hasta ... Sol li puc dir que es feie moble de molta calidad.

P: El model de l'època perquè això són els anys 50 quan vostè està allí al taller.

R: Sí, però és igual, féiem moble de tota manera.

P: Vostè de mobles antics de caixa o bagul n'ha fet?

R: Sí, sí.. I después ja és quan vaig començar amb l'oliver.

P: Així vostè als 28 anys ja es deixa el taller i és quan s'estableix pel seu compte.

R: Sí. M'hi vaig establir perquè, clar, sempre tens il·lusions. I després ja vaig a Barcelona.

P: Això és quan estava en el taller gran que té ara?

R: No, era un taller petit que estaen estes màquines (les del museu) que estan millor ara que quan me les vaig quedar jo.

P: Estes màquines vostè ja se les va posar al primer taller que va tindre al poble.

R: Sí.

P: (...) Quin any s'estableix pel seu compte?

R: L'any 70 o per ahí.

P: On va comprar estes màquines?

R: L'amo d'estes màquines se die Cándido Tena.

P: Este senyor on tenia el taller?

R: A la vora del centre polivalent, a Nonasp. (...) Les màquines estaven en molt males condicions i vaig tindre que reformar-les quasi totes.

P: Recorda quant li van costar de diners?

R: 250.000 peles.

P: Eren molts diners? Te compraves un pis o una casa.

R: Uhh, i tant!

P: És a dir vostè li compre a un altre taller del poble que ere carreter i no les necessitava?

R: I si s'havie de jubilar.

P: I vostè sap este senyor a qui li les va comprar, si eren molt antigues?

R: No, perquè no m'hi he interessat mai.

P: Així vostè treballa al taller i després marxa...

R: Me'n vaig anar a treballar, perquè em van vindre a buscar, l'any 92 que va ser dels Jocs Olímpics perquè me van vindre a buscar de Barcelona i vaig anar a treballar i vaig estar 10 anys.

P: De fuster també?

R: Sí.

P: I va estar hasta quin any?

R: Hi vaig estar 10 anys i després vaig pujar i vaig tornar al taller.

P: I quan se va fer este taller gran que té vostè?

R: Pues m'havia de casar... Fa 46 anys que estic casat...

P: Quin any se va casar vostè?

R: L'any 70.

P: (...) Vostè l'any 65 s'estableix pel seu compte, l'any 70 se casa i la casa esta la fa antes de casar-se.

[15']

R: Sí, perquè vaig comprar los terrenos l'any 67.

P: Com se die la zona?

R: Eres. Ara és carrer Moncanyo núm. 5.

P: Se va fer un taller molt gran.

R: Ai, 170 metros (...)

P: Quan vostè feie d'aprenent, expliquim les coses que se va ensenyar...

R: Quan estava d'aprenent te pegaven moltes bronques, féiem 10 hores cada dia i després encara te n'anaves a cobrar factures i coses d'estes. Lo que és fer d'aprenent.

P: Vostè va començar per exemple lijant...

R: Primer lijant, després treballant al banc, després vernissant...

P: I tallar la fusta.

R: Taller la fusta quan portaves uns anys pues sí, però hi havia màquines allí per a tot, que no... (no era el més difícil). Però vaja, bé. Jo he estat molt content d'estar allí on vaig estar perquè lo que tenies ganes n'aprenie.

P: Ara vostè ho enyore l'ofici de la fusta?

R: Home! Tota la vida ho he fet.

P: Quan vostè se va establir, què feia?

R: Pues tot lo que m'encarregaven.

P: De mobles?

R: Sí, sí. Tota la gent que té un moble meu l'ha conservat, pues per algo serà.

P: Vostè feia per exemple menjadors, aquest per exemple (ensenyo fotografies de mobles seus que ha portat).

R: Això és un arcon. Però és que no tenie inconvenient en fer el que fés falta.

P: Quina fusta utilitzava?

R: Tota classe. Lo principal l'oliver.

P: On el comprava?

R: Aquí al poble.

P: I se'l preparave vostè? A partir de l'arbre se l'arreglave vostè?

R: Jo tinc una casa aquí i la porta si té 2,05 metros x 0,85 i va eixir tota d'un tronc.

P: I la comprava aquí al poble?

R: Jo resulta que també serrava llenya, però que al mateix temps m'aguardava el bo molt ben almacenat i vaig estar 8 anys que no vaig fer altra cosa. Hi ha molta gent que té mobles meus d'oliver.

P: Necessita algun tractament especial la fusta?

R: Lo tractament és lo cuidao que té cadau i saber triar lo bo.

P: Per exemple, miraven la lluna pa tallar-la?

R: No l'he mirat mai. N'hi ha qui sí però jo no.

P: I s'esperave un temps? O la tallaven més a l'hivern o a l'estiu?

R: (...) No, perquè normalment me portaven la llenya bastant seca.

P: I se tenia que esperar un any per a utilitzar-la o no calia?

R: No, no perquè s'anae a almacenar i les deixaves en un puesto i s'almacenave.

P: I no cal remullar-la abans?

R: No.

P: Vostè la tallave sempre a màquina?

R: Sí, sí.

P: I tenie torn també per a tornejjar?

R: No, m'ho tornejaven fora això.

P: Els mobles eren sempre a mida? Per encàrrec?

R: Tot lo que he fet jo ha set sempre pa mida. La prova la tens que li vaig fer els mobles a la noia.

P: Quina fusta li agrafada més treballar?

R: Normalment lo faig i el noé perquè són les millors que hi ha. Perquè es treballen millor. Això de les fustes és saber-les triar. Però, vaja, quan un li agrade l'ofici no mire... Lo noé i el faig són més toves de treballar, l'oliver és dur!

P: Quan se va establir va seguir fent el que feien al taller on va fer d'aprenent però va inventar mobles nous també.

R: Pues sí perquè agarrae una revista i com que no em feie frente res...

P: Vostè seria més fuster o ebanista?

R: Ebaniste.

P: Perquè portes i així no en feie.

R: De tot m'ha tocat fer, portes i tot.

P: Vostè va nàixer durant la Guerra.

R: Sí.

P: I els seus pares estaven contents que tinguera un ofici?

R: Hombre! Qui no ho estave.

P: I no va pensar d'anar a la mina que guanyave més?

R: No m'ha agradat mai.

[24:49 Mostra els objectes de fuster]

R: Això és una arrova que servie pa anivellar fustes. En la rebaixadora ixen totes iguals però eixa no. S'havia de repetir aixina (moviments arrastran-la endavant i endarrere). Quan jo era aprenent s'ampleave lo que més i jo pues m'havia de posar una fusta davall perquè no arribava al banc, mira si era menut. Per això et dic jo que estic criat en tot això!

Això era un cepillo. Això sí que és pa cepillar les peces. Pa pulir i pa repassar portes i coses d'estes.

P: Estos ferraments se'ls feien vostès o els compraven?

R: No, es compraven.

Astenalles, pa traure claus.

Això serie pa marcar les peces pa que totes quedessin igual.

P: Per a fer una altra peça simètrica, se posava la distància que volia i les feia totes igual.

R: Sí. T'ho ficaves a la mesura que t'interessava.

Això una lijadora manual. Funciona en motor. Això és més modern. Això és un berbellí, pa fer forats; porte una barrena i es va voltant i això s'empleava en ves que ara hi ha taladros en motor això ere manual del tot.

P: I podien canviar per a fer diferents tipus?

R: Sí.

Això és una caixa de claus.

Això és una esquadra pa marcar línies.

Això un cartabon pa marcar també quina línia. Cada cosa té la seua utilitat.

Això era de marqueteria, una serra. S'empleava poquet això.

Lo martell.

Això és un escarpe per a clavar los aros dels bucois (aguantaven l'escarpe sobre la vora de l'aro i amb el martell feien colps perquè l'aro baixés).

P: Que també havia fet bótes vostè?

R: Ha tocat fer de tot però, normalment de bótes no. Però hi havia voltes que havies d'arreglar alguna cosa d'estes.

Unes alicates, pràcticament jo no les he empleat mai.

Això és un cepillo en mànec.

Pa lijar.

Això una pedra d'aigua, no sé per a què és.

Una clau inglesa, pa ficar tornillos, apretar tornillos.

[EINES DEL PANELL]

Gats pa apretar, un sargant.

Una barrena, igual com la que va voltant però cap avall.

Una aixada, féem mànecs.

Això ferramente manuals. Això són serrutxos, pa serrà a mà.

Punxons, formons, n'hi ha de tot una mica aquí.

Compàs pa marcar la fusta (cercles).

Això són formons o gúbies, pa treballar la fusta, pa fer formes, figures...

Barrena menuda.

El metro de fuster. No s'empleen estos metros ja, empleava uns de plegables d'aquells metàl·lics. Estos de fusta s'estorben de seguida.

P: Quina diferència hi ha entre gúbies i formons?

Gúbia torta perquè era per a clavar-la pels racons. El formó és pla i la gúbia no (pla a la punta) i les gúbies cadauna té una forma. Pa repassar pues si tenen forma tenen que servir pa plataforma.

Els punxos pa moltes coses: pa punxar, pa marcar...

P: Vostè la fusta la portave a tornejjar. No tornejave vostè res manualment?

R: Va haver una temporada que sí, però después vaig vore que allò no ere econòmic perquè hi havie tallers que no feien altra cosa i t'eixie més barat. A mà ho fee en torn, però ho vaig deixar perquè no ere rentable.

[EINES DE BOTER]

P: Vostè l'ofici de boter l'ha vist treballar?

R: Sí, perquè ere company meu: Juan Manuel.

P: Me pot dir els noms dels ferraments:

R: Sol conenc l'aixot, és com una aixadella però... Per a fer botes i també val pa moltes coses.

El (ganxo) és per a enganxar les peces estes.

Això (com un escarpe) és per a clavar los catxarros estos (los aros a la bota).

[SERRUTXOS]

Això se diu tronxador, per a dos mans, una sola no va.

Estes serres són de Sant Josep (¿)

[MÀQUINES GRANS]

Esta és una serra de cinta. Anave de maravilla. Se ficave la serra i això ere per a una volta estae la serra en marxa lo que vullguesses passar. Jo he passat troncs de 70 centímetros. Tenen un motor molt potent i té molta força.

P: Este banc de fusta quan lo va adquirir vostè?

R: Ja estave. Allà on estaven les màquines estave el banc també. (ensenya com funciona el sargant del banc de fuster). En este calaix d'aquí hi guardaven les ferramentes. (S'utilitzave) normalment sempre seguit; entre els ferraments que tenies aquí, les peces que portaes i una cosa i l'altra pues...

[45']

P: Los ferraments que no empleaven els deixaven a baix?

R: Era un escans pa que no estorbés aquí.

(Trau les coses d'una caixeta de claus que hi havia guardada davall: un formont, un destornillador, un martell, un altre formont, llimes, claus ingleses, llimes, escarpes, punxons... Aquí n'hi ha una mica de tot, martells, una pedra de mola... I pràcticament lo que solie haver...

P: Hi ha algun altre ferrament que vostè utlitzare i no estigue aquí?

R: De moment no m'en recordo. De lo que treballava està tot per aquí.

[MÀQUINA GRAN: SERRA DE CINTA]

La cinta fee voltar la roda i la roda fee voltar la serra. Això ho dominaves des d'aquí (una palanca que hi ha a la part frontal a l'esquerra) lo que passe és que aquí no es va poder ficar (la museu) perquè no hi ha puesto. Jo a esta màquina li he fet barbaridats, en tot. Aquí va una cinta que uneix això de baix i (de dalt, les dos rodes) i per aquí passaven les peces. Quedave protegit això d'aquí baix i això d'aquí dalt i treballaves tranquil·lament, la prova és que jo no em vaig tallar mai cap dit.

P: Quines protecciones utilitzaven?

R: Unes proteccions de fusta que anae tapat això (la part frontal de la serra) i tapat lo motor d'aquí (de la part de darrere). Pràcticament només se veie el tros de cinta i quan se trencae se trencae sempre aixina (del dalt cap a baix), però antes que es trenqués, que normalment se se me'n trencaven poques, però treballaves aquí (al davant) i com que tenies seguridad aquí i allí, o sigue que pràcticament era un caixó, la polea també la tenia tapà. O sigue que de protegit estae tot.

P: Com ho regulaven pal tamany de la fusta:

R: Això que puge i baixa se pot pujar hasta aquí.

P: Estes planxes de ferro per a què s'utilizaven?

R: Aquí anae oli i llimpiave la cinta detràs de tu.

P: Quin sistema era per a tallar?

R: Com la serreta esta, anae enganxada aquí (a la roda de dalt) i a baix, era la cinta (una cinta que rodave però que era una serra flexible).

[MÀQUINA GRAN: CEPILLADORA]

Lo que foradaven, pa fer els forats que vulguesses. Aquí una broca i aquí ficaes això a medida i (accionaves una palanca). No n'he fet pocs aquí...

P: Ere manual esta? No ere elèctrica?

R: Sí, sí, aquí darrere on cepillàvem anave cubert i tot tapat. N'hi havie molta seguridad. Y aquíe féem totes les moldules (això una ala laterala de la màquina). Funcione igual que el primer dia, eh!! Aquí féem tota classe de moldura dels mobles. I això pa cepillar (fa demostració de lo de cepillar) i aquí lo que t'interessare pa taller, aquí va una serra amb ferros.

P: Quina màquina utilitzave més vostè?

R: La drete.

Per exemple pa fer una gaiata (ensenya la que porta), agafàem una fusta i la féem redona a la cepilladora.

P: I per a fer el mànec?

R: A la serra I después a mà.

És una paraula: Era lo meu.

Pa la seguridad de la mà, pa fer les moldures ficava això (una espècie de sargant), no té nom, és més que res per seguridad.